

B 17. A születésről és az elmúlásról a görögök helytelenül vélekednek. Ugyanis semmi sem születik és Semmi sem pusztul el, hanem csak összevegyül a már létező dolgokkal, vagy kiválik [azokból]. Ilyenformán a születést helyesen keveredésnek, az elmúlást felbomlásnak nevezhetnénk.

B 3. A kicsiben ugyanis nincsen legkisebb, hanem mindig csak még kisebb, mert lehetetlen, hogy a létező megszűnjék létezni. De a nagynál is mindig van egy még nagyobb. És [ez] mennyiségi változásra nézve egyenlő a kicsivel. Önmagában véve viszont minden dolog nagy is, kicsi is.

B 6. Ha a nagy és a kicsi mennyiség [alkotó] részei tekintetében egyenlő, akkor minden benne van mindenben, elkülönülés sincs, hanem mindenben van mindenből. Ha a legkisebb nem létezik és sem el nem különülhet, sem önállóan nem létezhet, akkor a kezdethez hasonlóan, most is együtt van minden. Minden dolog sok [egyebet] foglal magába s az elkülönült dolgok mennyisége ugyanaz a legnagyobbakban és a legkisebbekben.

B 4. *Anaxagorasz ugyanis a Természetről írott műve első könyvének mindjárt az elején így szól:* Minthogy a dolgok így állnak, el kell fogadni, hogy minden keveredésben sok különböző [elemi található: az összes dolgok csirái, amelyeknek különböző az alakjuk, színük és ízük, így illeszkedtek össze az emberek és mindazon élőlények, amelyeknek lelkük van. [...]

Az elkülönülés előtt, amikor még minden együtt volt, egyetlen szín sem volt felismerhető. Ezt ugyanis megakadályozta az összes dolgok összekeverése, mégpedig a nedvessége és a szárazsága, a melegé és a hidegké, a világosé és a sötété, S az, hogy sok föld volt benne [a keverékben] és végtelen sok csíra, amelyek semmiben sem hasonlítottak egymáshoz. Minthogy a dolgok így állnak, el kell fogadni, hogy minden dolog megvan minden dologban...

B1 *Mindesz a Fizika című műve első könyvében világítja meg, amelynek az elején így ír:* Összes, mind számára, mind parányiságra nézve végtelen dolgok egyesítve voltak, mert végtelen volt a kicsinységük. s minthogy minden egyesítve volt, parányiságuk miatt egyik sem volt megkülönböztethető; mert a levegő és az éter, ez a két végtelen [dolog] mindent hatalmában tartott. Ezek mind szám. mind nagyság tekintetében a legnagyobb tömegben vannak jelen a mindenségben.

B 21. Az [érzések] gyengesége miatt képtelenek vagyunk az igazság felismerésére.

A 47. [Platón, *Phd* 97B] Fiatalkoromban rendkívül sóvárogtam arra a tudományra, amely a természet kutatásával foglalkozik. Dicsőnek tartottam azt a tudományt, amely okát tudja adni mindennek, meg tudja magyarázni, honnan származik minden s hogyan enyészik el. Egyszer aztán hallottam, hogy valaki állítólag Anaxagorasz könyvét olvasta és azt mondta, hogy Anaxagorasz szerint mindennek az értelem az intézője és oka. Megőrültem ennek az oknak, s úgy találtam, bizonyos tekintetben helyes is az, hogy az értelem legyen mindennek az oka s azt gondoltam, hogy ha úgy áll a dolog és az értelem intézett mindent, hát mindent úgy intézett és oda helyezett el, ahol legjobb helyén van... Azt hittem, hogy a létező dolgok okait illetőleg Anaxagoraszban megtaláltam a magam észjárásának megfelelő mestert... Nagy buzgósággal vettem kezembe könyveit és mohón olvastam, hogy mentül előbb megtudjam, mi a legjobb és mi a legrosszabb. Ámde ez a csodaszép reményem csakhamar szétfoszlott, amikor továbbhaladva az olvasásban azt kellett látnom, hogy ez a bölcselő az értelmet nem is szerepelteti sehol, Sőt okokat sem hoz fala világ rendjére nézve, hanem Csak levegőt, étert, vizet és más efféle képtelenségeket szerepeltet ok gyanánt.

A 58 [Arisztotelész, *Met* A 3: 984b15skk]. Ha valaki azt állítaná, hogy a világegyetem és minden rend oka az értelem, amely benne van mind az élőlényekben, mind a természetben, az ilyen józan embernek látszanék, hiszen a korábbi bölcselők minden alap nélkül beszéltek a dolgokról. Mi biztosan tudjuk, hogy Anaxagorasz a dolgokat így értelmezte, csak hogy megvan az okunk annak feltevésére, hogy a klazomenai Hermotimosz már előtte beszélt erről.

B 11. Helyesen mondja [Anaxagorasz], hogy mindenben benne van mindennek a része, kivéve az értelmet; néhány dologban azonban értelem is van.

B 12. Minden dolog részeleme benne van a többi dologban, az értelem azonban végtelen, önálló és semmilyen dologgal sem keveredik, hanem egyedül van, önmagában. Ha ugyanis nem volna önmagában, hanem mással keverednék — ha valamivel is keverednék —, benne lenne minden dologban. Hisz, amint az előbbieken mér kifejtettem, mindennek a részeleme benne van mindenben. Ha nem volna egyedül, önmagában, gátolnák őt az összekeveredett dolgok, s így egyetlen dolgon sem tudna uralkodni. [Az értelem] a legfinomabb és a legtisztább az összes dolgok közül, mindenről pontos tudomása van, és leginkább duzzad az erőből. Az értelem kormányoz mindent, aminek lelke van, akár nagy, akár kicsi. Az értelem igazgatja a mindenség körforgását is, tehát ő a fő elve ennek a forgásnak. Legelőször ő indította el egy kis helyen ezt a körmozgást, amely azután egyre tovább és tovább terjedt. Az értelem mindenről tudott: az összekevert, elkülönült és szétvált [dolgokról]. Mindent az értelem rendezett el, mindent, ami eljövendő volt és ami már eljött, mindent, ami mér elmúlt, ami van és ami lesz, valamint azt a körforgást is, amelyet most elkülönülve folytatnak a csillagok, a Nap, a Hold, a levegő és az éter. Ez a körforgás az, ami létrehozta az elkülönülést. A ritkából kiválik a sűrű, a hidegből a meleg, a homályosból a fényes, a nedvesből a száraz. Sok dologban sok részelem van. Teljességgel azonban egy dolog sem válik ki és különül el a másik dologtól, kivéve az értelmet. Az értelem egészben véve egynemű, akár nagy, akár kicsi. Egyébként egy dolog sem azonos a másikkal, hanem amiből legtöbb van benne, az tett és tesz felismerhetővé minden egységes dolgot.

B 13. Amikor az értelem mozogni kezdett, elvált minden megmozgatott dologtól. Es bármit is megmozgatott az értelem, az mind elkülönült, Miközben [a dolgok] mozogtak és elkülönültek, a körforgás még nagyobb elkülönülést hozott létre.

B 14. Az értelem, amely örökkévaló, bizonyára most is létezik ott, ahol minden egyéb; a körülvevő tömegben, az összeillesztett és a szétválasztott dolgokban.

A 1. [Diogenész Laertiosz] A klazomenai Anaxagorasz Hégeszbulosz vagy Eubulosz fia volt. Anaximenészt hallgatta, s elsőknek ő adta hozzá az anyaghoz a *nuszta*, így kezdve írását: *Amikor az összes dolgok együtt voltak, jött az értelem és elrendezte azokat.* Ezért *Nuszta* (Értelemnek) nevezték őt el.

Kitűnt nemességével és gazdagsággal, de ősi vagyonát rokonainak engedte át.. Állítólag Xerxész hadjáratának idején húszéves volt, és hetvenkét évet élt. Apollodórosz *Kronikáiban* azt írja, hogy a hetvenedik olimpiász idején született (i. e. 500—497) és a nyolcvannyolcadik olimpiász első évében (i. e. 428) halt meg. Amint Phaléróni Démétriosz az *Arkhónokról* szóló feljegyzéseiben írja, a bölcsélettel húszéves korában, Kalliasz arkhónsága idején [i. e. 456] Athénben kezdett foglalkozni. Állítólag harminc évet élt ebben a városban.

Anaxagorasz szerint a Nap egy áttüzesedett ércdarab és nagyobb, mint a Peloponnészosz [mások azt állítják, hogy ezt Tantalosz mondta], a Holdnak pedig lakóhelyei, hegyei és szakadécai vannak. Az őselvek az egyforma részecskék. Mert amint az arany az úgynevezett szemcsékből áll, azonképpen minden dolog hasonló részekből áll, kicsiny testekből tevődik össze. A mozgás őselve az értelem. A nehéz testek a mélyebben fekvő helyeket foglalják el [mint például a föld]; a könnyűek viszont a magasakat, mint például a tűz; a víz és a levegő közepén foglalnak helyet. Így a tenger a Földön helyezkedik el, amely lapos. A nedvesség a Nap hatására párolog... Azt mondják, hogy megjósolta a meteorok lezuhanását, amely Aigoszpotamosz körül történt, és azt állította róla, hogy a Napból hullott ki... Amikor egyszer megkérdezték, hogy mire született, ezt felelte: A Nap, a Hold és az ég vizsgálatára. Annak pedig, aki [miután száműzték] megkérdezte: Hiányzanak-e az athéniak? — így válaszolt: Nekem egyáltalán nem, inkább én hiányzom nekik!... Peréről a vélemények megoszlanak... Végül is visszavonult Lampszakszozba és ott halt meg.

B 18. A Nap ad fényt a Holdnak.

B 19. Szivárványnak nevezzük a Nap visszaverődését a felhőkön. Ez vihart jelent, mert a felhő körülöfő víz szelet hoz, vagy záport zúdít alá.

B 21 b Ilyen szempontból [erő és gyorsaság tekintetében] kedvezőtlenebb helyzetben vagyunk az állatoknál, viszont a tapasztalat, emlékezet, gondolkodás és művészet segítségével, mondja Anaxagorasz, szolgálatunkba állítjuk őket...